

## РЕЦЕНЗИЯ

на монографичен труд на гл. ас. **Ренета Кирилова-Стаменова** за участие в конкурс за присъждане на научното звание "доцент" по специалност 05.04.16 "Германски езици (теория и практика на превода) (немски език)", обявен във в. "Държавен вестник", бр. 21/2011 г.

**Тема:** "Преводът на официални документи от български на немски с оглед на тяхната конвенционалност"

**Рецензент:** доц. Анна Лилова

Представеният монографичен труд на гл. ас. Ренета Килева-Стаменова в обем 234 стр., разпределени в 12 глави, с добавена библиография, приложения, примерни текстове и графики впечатлява най-напред със сполучливия избор на темата "Преводът на официални документи от български на немски с оглед на тяхната конвенционалност."

Отрадno е, че в българската научна книжнина за превода ще заеме място тази монография, чиято тема със своята актуалност, пълнота и задълбоченост бе слабо застъпена досега, с теоретичните постановки по темата и с анализите, които несъмнено говорят за подчертани професионални качества у авторката.

Основата на този солиден труд е изграден от две начала:

– *текстлингвистичното начало* – при преодоляване на езиковите и културни бариери при превода на текстовите сортове "официални документи" и съответните стратегии за постигане на решения при подбора на наличните езикови ресурси или попълване на липсващите за изразяване на специфичното значение, за преодоляване на несходствата и отклоненията между двата езика.

– *културологичното начало* – изразено в транслацията на информационно съдържание от една изходна култура и език в друга целева култура и език.

Това определя монографичния труд като *актуален*, с прецизирана характеристика на официалните документи, на вътрешните и външни текстови специфики, чиито конвенции и език са носители на културно своеобразие. Обоснована е необходимостта от съблюдаване на социокултурно детерминирана информация, която е ценно допълнение към характеристиката на съвременния облик на преводния трансфер.

Приложеният *контрастивно-типологически* подход съчетава при анализа релевантни за превода вътрешнотекстови характеристики на официалните документи с външнотекстови фактори. В паралелния текстов

корпус Килева предлага сравнително описание на текстовете конвенционални форми, на ситуативните контексти в двата езика. Така се очертава пътят за анализ на преводаческите решения при конвенционалните асиметрии в съдържанието и езика на официалните документи.

И не на последно място ценно е, че анализите на Килева се допълнени от разнотекстови сортови текстове, които във функционално и езиково отношение имат допирни точки с оригиналните текстове и в рамките на комуникацията на ниво институция се нуждаят от тях (каквито са например закони, постановления и други документи от юридически характер).

Тя прилага *комплексен анализ* в емпирическите корпуси: преводите и паралелните текстове. Тази комплексност е постигната от суверенността на Килева при избора на теоретическите концепции на видни европейски и български учени в областта на преводазнанието, на типологията на системата на превода, лингвистиката, стилистиката, германистиката, културологията, юридическите науки.

Преимущественото значение, което Килева отдава на *асиметриите*, *че те преди всичко произтичат от текстсортвите конвенции* и имат важна роля за оптималния превод и осигуряват на авторката хоризонт да анализира както конкретния тип текст "официални документи", така и разнообразието от сортови административно-правни текстове.

Именно тук Килева развива своето виждане за преводаческата компетентност като видово понятие, добавяйки лингвистичната и текстсортвата компетентности. Във взаимодействията на тази триада голямо значение има според Килева *текстсортвата компетентност* като неотменна предпоставка за избора на правилната стратегия за превод. Съобразяването с нея отдалечава преводача еднакво от полюсите на дихотомията: свободен-буквален превод. Скалата е плъзгаща се, защото връзката на официалните документи с правните текстове изискват съчетание на документиращ текст от една страна, и от друга, отдалечаване от него при превода, например за названия на институции или най-общо за различия при конвенциите, защото евентуалния буквален превод тук би внесъл непонятна информация за реципиента на целевия текст.

В примерния корпус и неговия анализ самата авторка доказва тези компетентности. Тя си служи със специфична административна и правна терминология, стандартизирани формулировки и структури, както и съобразяване с текстовете конвенции за постигане на адекватна преводна стратегия.

Ценно е наблюдението ѝ за неправомерната практика, когато се пренебрегва функцията на изходния текст и се прилага само стратегия на документиращ превод.

В цялостната ѝ работа установявам стремеж за баланс между теоретичните постановки и практиката на превеждането. Анализите са прецизни, логически обосновани и комплексни, онагледявайки същностни специфични вътрешни и външни характеристики на всеки един от сортовете текстове.

Поставям акцент върху емпиричния материал, необходим не само за преподавателската дейност по превод, но преди всичко защото се запълват празноти в системата на превода, защото е направена от Килева крачка напред в теорията на превода, която днес преодолява забавения си ход, сравним с избързващите темпове на практическата преводна дейност в процесите на съвременния международен информационен обмен.

Авторката прави *обзори на състоянието на теоретическите изследвания* в областта на превода на официални документи в Германия и прецизно излага становищата на лингвисти, стилисти, теоретици на превода.

Ще се спра кратко на общоприетия модел на Ханс Вермеер и Катарина Райс. Килева прилага в своята разработка функционално прагматичната насоченост към реципиентите, онагледява превода като езиков и културен трансфер, като "комплексна теория на действието", чиято доминанта е целта. Конкретно в тази функционална теория авторите изразяват становището си, че текстове с "документирац" характер остават при превода възможно непроменени във формалната структура". И още че "официалните документи имат документираща функция и преводът в този случай е "отражателен помощен текст" (стр. 23). Килева не отрича информацията, документираща функция на тези текстове, създадени за целите на дадена институция и тази функция допуска и изисква дословен превод, но не приема това като единствена характеристика и условие за превод. Същевременно тя не приема и "абсолютното документиране" при Радегундис Щолце. Бих допълнила, че моделът за анализ на Кристиане Норд с коментари към примерите и теоретичните предпоставки, както и с предложените възможности за "нова кръгова схема", в която се корени движещото ядро на текстовия анализ, има допирни точки с модела за анализ на Р. Килева, която обаче не следва доста утежняващите детайли за всяка стъпка на анализа, защото в случая той е замислен и осъществен за определен сорт текстове и за двата езика. Всъщност в монографията си авторката издига статуса на този тип текст "официални документи" и техния превод не като отражателен помощен текст, а мотивира изискването за комбинация на документиращите способности с инструментални при превеждането, както и за използване на други типове текстове от *текстосортовите мрежи в комуникационните сфери* и преди всичко за съблюдаване на спецификата на конвенциите. Тя натоварва функциите на тези мрежи и при установените от нея асиметрии и при ролята

им в избора на съответни принципни способности. Идеята за мрежовите взаимоотношения Килева сполучливо свързва с необходимостта не само от преводаческа компетентност, но и от редица други частични компетентности.

Подчертавам и приноса ѝ при въвеждане на модификации в концепцията на Сузана Гьопферих за диференциран подход към текстовите конвенции при превода. Тя разширява модела с допълнителни функции, с преводаческа трактовка на вътрешнотекстовите характерни черти на официалните документи – български и немски, като напр. названия на институции, на документи, на юридически термини, невербални елементи и др.

Този монографичен труд се предхожда от редица публикации в български и чуждестранни научни издания. Тяхната тематика е разнообразна: от политически текстове, правни документи на Европейския съюз до художествения превод. Мисля, че с тях тя е подготвяла основното си виждане за разновидности и разносорови текстове. В тези нейни статии намирам самостоятелно творческо мислене по въпроси, които за първи път са представени и които са носители на актуалното.

Редица от тези публикации се отнасят до правните документи на Европейския съюз – техните текстови особености и проблемите при превода им.

Всъщност *интересът ѝ към политическия превод предхожда днешните ѝ занимания с научния превод.* Връзката между тях е естествена. Самата тя като преводач на тези текстове има необходимата теоретична и практическа основа, за да разработи превода на текстовете на тази нова и много важна европейска реалност с наличието на развития в процеса на интеграцията "европейски технолекст", както тя го определя.

Изведените от Килева принципни въпроси за превода на европейски правни текстове на български език и конкретно на Договора за приемане на Конституция на Европа дават отговор относно утвърждаване на нормативността на една нова терминология, в случая специализираната правна терминология. Разбира се, тя е права, че крайната цел би бил да се постигнат общи стандарти за документиращия превод.

Впечатлена съм от статията "Новините в немски и български ежедневници – едно актуализирано текстово жанрово сравнение от 1993 г. Тя е продължение на дисертационния ѝ труд на междутекстови сравнения на вестникарски материали, но този път издадени при новите обществени условия на Обединена Германия и България след 1989 г. Актуализираното текстово сравнение показва динамиката на модела за анализите на Килева, чието приложение изисква с времето съблюдаване на променен езиково стилистичен изказ, неологизми в политическата лексика, промени в текстовото

структуриране, нови изисквания за фоновите знания, тоест актуализиране на стратегията. Радвам се на този динамичен усет у Килева за новото.

В тази връзка е и изготвеният от нея "Речник на политическата терминология (немско-български и българо-немски) – едно допълващо ръководство при преподаването. Ценното в него е включването на липсващата политическа терминология в съществуващите речници. Важен е поставеният акцент върху културната специфика на термините, свързана с националната политическа система, политически ареал и култура на всяка една от двете страни. Характерното е приближаването на този лексически речник до тълковния. Затова смятам, че приносният му характер има в случая висока стойност.

Известна е и динамичността на политическата лексика. И все с грижата за трудностите на политическите термини, Килева в съавторство с проф. Емилия Денчева съставят речникът "Неверните приятели на преводача" (1997). Всъщност той е първият по своята тематика за преводачите германисти у нас. Важно за този речник е и класификацията на предложения корпус, който авторите следват при анализа на примерите и насочват преводачите към умение да разграничават междуезиковите интерференции при двойката немски-български.

Мисля, че у нас преводът на медийни текстове още не е получил необходимото внимание. Заслуга на Килева е статията от 2009 г. на тази тема, която има характер на въвеждащо изложение за същността на политическия и научен превод. В статията са изведени характерни проблеми при превода на медийни жанрови текстове във двойката н-б, главно, при модификации на информационното съдържание.

Положително следва да бъде оценена работата ѝ на тема "Методиката на преподаване на превода в СУ в магистърската степен от 2005 г. Особено що се отнася до тематичния комплекс "Европейски съюз" и разработените теоретически и практически изисквания.

Със същата педагогическа дидактическа стойност е и съвместното проучване с Мариана Георгиева, посветено на преподаването на писмен и устен превод в бакалавърската и магистърската степен в немска филология. Предложените стратегии и техники за реализиране на цели и ситуативно адекватни преводи са обосновани и актуални.

Една девиация на научния превод е този на философската литература, както мисля, че би могло да се определи "Тъй рече Заратустра" от Фридрих Ницше. В статията си Килева прави сравнителен анализ на 4 български превода, публикувани в отдалечени един от друг времеви параметри. Става дума за преводите на видни интелектуалци Данаил Дечев, Мара Белчева, Николай Райнов и Жана Гълъбова. Критичният анализ на Килева е прецизен.

Но мисля, че би могъл да бъде допълнен с различията на техните индивидуални психологически нагласи.

Освен преводач на художествена литература, Килева е отделяла внимание и за научни трактовки. Най-често тяхната тема е насочена към определени части на речта, които са недостатъчно изследвани. Такъв е примерът с предаването на пряката реч в българския превод на "Игра с очи" от Елиас Канети.

Авторката подчертава ролята на интерпретацията в процеса на превода, особено когато се изискват "системни съответствия, които не са непременно и функционални съответствия в превеждания контекст" (стр. 4).

В този ред е и статията ѝ за многоезичността, за елементите на чужд език, вградени в художествения оригинал като стилистичен маниер на автора. Килева определя техния стилистичен ефект и естетически функции и дава предложения за нови преводачески способности. Не съм обаче убедена в идеята ѝ за запазване на вмъкнатата чуждоезикова реч без превод.

Нейните публикувани статии у нас и в чужбина имат приносен характер както за оптимизиране на професионалната преводаческа култура и практика, така и за преподаването на превода.

В настоящата монография имплицитно са вплетени *един съществен въпрос* и неговият отговор, а именно: доколко теорията на превода би могла да има полза от срещата си с преводаческия дискурс на текста на институционални материали, на официални документи предимно със законодателно-юридически характер. Вероятно целта на Килева е да задейства преводаческо-критичната сонда в тъканта на този тип текстове, в тяхното многообразие, строга нормативност и формулировки, подчинени на съответните текстови конвенции, притежаващи свое своеобразие както в оригиналните, така и в целевия текст, език и култура.

От това е ясно, че тя цели да окаже практическа помощ на професионалните преводачи на официални документи, както и на редактори, студенти, преподаватели по превод.

Смятам, че Килева успешно ще насочи интереса към теоретико-практическия аспект на културния трансфер на научния превод и конкретно към спецификата на текстсортите преводи.

В своя труд Килева е успяла да реализира:

– *актуалността* на темата за официални документи и нейната жизненост в нашето съвремие;

– да обоснове широката почти необозрима *мрежа от разносорови текстове*, с които системата на превода се разклонява;

– да определи *социокултурно детерминираната информация*;

– да постави изисквания за *съобразяване с конвенционалността на текстовете*, за *текстсортната специализирана компетентност* при превода;

– да осъществи *комплексния контрастивен текстологичен анализ*, който може да даде *подтик на критиката* на превода у нас;

– да изработи *съвременни програми за университетска подготовка* на студенти-преводачи и за подготовка на *специализирани правни преводачи* или "заклети" преводачи.

Очевидно е, че както научните достойнства на този монографичен труд, така и научните публикации, а също и преподавателската дейност представят **гл. ас. Ренета Килева-Стаменова** като утвърден учен от по-младото поколение и авторитетен германист и напълно отговарят на изискванията за академичната длъжност "доцент".

Затова предлагам на уважаемото Научно жури да присъди научното звание "доцент" на гл. ас. Ренета Килева-Стаменова.

София, 22 август 2011 г.



Доц. Анна Лилова